

СБОРНИКЪ

ЗА

НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ, НАУКА И КНИЖНИНА

ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ.

КНИГА VI.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1891.

Съдържание.

Наученъ отдѣлъ.

Б. Цоневъ. За ударението въ български езикъ	Стр. 3
М. Ивановъ. Палеографически, граматически и критически особености на Пирдопския апостолъ	83
Л. Милетищъ. Стари пътувания прѣзъ България I и II	113
Д-ръ Х. Бесяковъ. Стари пътувания прѣзъ България. III Рико	167
И. Д. Шишъ. Къмъ статията „Стари пътувания прѣзъ България въ посока на римския воененъ пътъ отъ Българъ за Цариградъ.“	172
Д-ръ Х. Бесяковъ. Положението на България къмъ края на 15 вѣкъ	177
Ив. Брожка. Плаването на философа и историка Аррияна около брѣговетъ на Черно море	182
А. Шоновъ. Кодексъ на Охридската патриаршия	192
Д. Матовъ. Къмъ критическото четенье на дакословѣнскитѣ текстове	226
М. Драгомановъ. Славянскитѣ прѣправки на Единовата история	239
Д-ръ П. Т. Гудевъ. Българскиятъ ръкописъ въ Ватиканъ	311
С. Юриничъ. Пещерата Полички при Дръновския манастиръ Св. Архангелъ Михаилъ	362
П. Черновѣждъ. Нѣколко записки отъ сегашния вѣкъ	379
П. Р. Славейковъ. Разни бѣлѣжки	426
Материяли за историята на българското възрождение	443

Книжовенъ отдѣлъ.

К р и т и к а.

Д-ръ И. Д. Шишмановъ. „Český lid“, sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Ročník I, číslo 1. (Ческий народъ, сборникъ посветенъ на изучаванieto на ческия народъ въ Ческо, въ Моравско, въ Силезко и въ Словацко) година I, брой 1	3
Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, Urednik Kosta Hrtmann, vladin savjetnik. Гласникъ земалскогъ музеја у Босни и Херцеговини, уредникъ Коста Херманъ, владинъ савѣтникъ. Сарајево. Година 1889, кн. I, II, III, IV, год. 1890, I, II, III, IV, год. 1891, кн. I, II, III, гол. 8°. Всѣка кн. 5—10 коля. Печать съ кирилица и латиница	6
М. Драгомановъ. Живая Старина. Періодическое изданіе отдѣленія этнографіи имп. Русскаго Географическаго общества подъ редакціа предсѣдателя въ отд. этногр. В. И. Ламаускаго. Вып. II и III	11
Ив. Бравковъ. Пѣсни по говора на г. Котелъ, записалъ Г. Кировъ; Министерски Сборникъ кн. I и II, — кн. I стр. 68	19
Б. Цоневъ. Кориоланъ, трагедия въ 5 дѣйствія въ стихове. Прѣвелъ отъ русски Ц. Т. Трифоновъ	27

Б. Цоневъ. Кралъ Лиръ, трагедия въ 5 дѣйствия, въ стихове, прѣвелъ отъ руски	Стр.
Т. Ц. Трифоновъ	40
Д-ръ Георговъ. Емилия Галотти, трагедия въ петъ дѣйствия отъ Е. Лессинъ. Прѣведе	
отъ нѣмски Д-ръ К. К. Кръстевъ. Кратко изложение на съдържанието на Е. Га-	
лотти. Емилия Галотти. Естетически анализъ на трагедията отъ Куно Фишеръ.	
Първо издание. Пловдивъ 1890	42

Народни умотворения.

I.

1. Пѣсни периодически и религиозни.

а) Коледни обичаи, пѣсни и благословии.

Отъ Ловчанско, записалъ Тр. Хр. Трифоновъ	3
---	---

б) Лазарски пѣсни.

Отъ Костурско (Македония), доставилъ Д. Матовъ	7
„ Царьбродско, записалъ Ц. Сталйски	17

в) Разни религиозни.

Отъ Дупничко, записалъ свещ. Харалампий Рилски	18
„ Севлиево, записалъ Н. Г. Бакаловъ	19

2. Пѣсни изъ личния животъ.

Отъ Орхание, записала Мария Илчева	20
„ Търновско, записалъ Ц. Бакаловъ	21
„ Малко-Търновско (Одрински вилаетъ), записалъ Ст. Шивачевъ	23
„ Разложко (Македония), записалъ Н. Нехтънинъ	27
„ Солунско, записалъ Д. Матовъ	29

3. Пѣсни изъ челядния животъ.

Отъ Самоковско, записалъ Хр. Марковъ	29
„ Ихтиманско, записалъ Маринъ Нетковъ	39
„ Горни-Джумал (Македония), записалъ А. П. Стоиловъ	40

4. Пѣсни изъ общественния животъ.

Отъ Елена (Търновско), записалъ Ил. Бопчевъ, съобщава Н. Бопчевъ	44
„ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	45
„ Габрово, записалъ Н. Стойковъ	46
„ Ловчанско, записалъ П. Н. Войниковъ	47
„ Тетевенско, записалъ Х.	48

5. Пѣсни изъ политическия животъ.

Отъ Дебърско, записалъ Трайчо Атанасовъ	50
„ Горно-Джумайско (Македония), записалъ А. П. Стоиловъ	54
„ Демир-Хисарско (Македония), записалъ Ст. Д. Божевъ	55
„ Търновско, записалъ Ц. Бакаловъ	64

6. Народни пѣсни съ мелодии.

Отъ гр. Руссе и Руссенския окръгъ, записалъ и нотиралъ Р. С. Коджамановъ	68
„ Ески-Джумал и Османъ-Пазаръ, записалъ и нотиралъ същиятъ	75
„ Шуменско и Търновско, записалъ А. Стояновъ	79
„ разни страни на България, събралъ и нотиралъ А. Стояновъ	84

II.

1. Тълкувания на природни явления, разни народни вѣрвания и прокобывания. Стр.

Отъ Царибродско, записалъ Цано Сталийски	89
„ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	91
„ Троянско, записалъ Ив. Памукчиевъ	93

2. Ваяния, врачувания и тълкувания.

Отъ Битоля (Македония), записалъ М. К. Цѣпенковъ	94
„ Орханне, записала Мария Илчева	98

3. Приказки за зли духове и др.

Отъ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	101
„ Ломско, записалъ Ив. К. Сапунджиевъ	110
„ Орханне, записала Мария Илчева	111

4. Приказки за черковни лица и явления.

Отъ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	113
„ Велесъ (Македония), записалъ Ив. Крайничанецъ	122

5. Приказки изъ челядния и общественъ животъ.

Отъ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	123
„ Троянъ, записалъ Ив. Памукчиевъ	125
„ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	126
„ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	129

6. Прѣдания за лица и мѣста.

Отъ Орѣхово, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	132
„ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	135
„ Воденско (Македония), записалъ Вангелъ Дойчевъ	138

7. Басни и аполози.

Отъ Рѣсенъ (Македония), записалъ Хр. Добревъ, доставилъ Д. Мирчевъ	139
„ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	140
„ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	142

8. Приказки фантастически и смѣшни.

Отъ Стара-Загора, записалъ Г. П. Русески	146
„ Леринско (Македония), записалъ Н. Настевъ	164
„ Ахъръ-Челебийско, записалъ Ст. Н. Шишковъ	173

9. Пословици.

Отъ Ахъръ-Челебийско, записалъ Ст. Н. Шишковъ	181
„ Ломско, записалъ Ив. П. Сапунджиевъ	204

10. Гатанки.

Отъ Ширдопъ, записалъ В. П. Долгеровъ	205
---	-----

11. Народни клетви.

Отъ Щипъ (Македония), записалъ М. А. Чачаровъ	206
---	-----

12. Дѣтински залъгалки, игри и пр.

Отъ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	218
---	-----

13. Народни обичаи.

Стр.

Отъ Лозен-Градско или Кърк-Клисийско (Одрински вилаетъ), записалъ Ст. С. Русевъ	224
„ Ломско, записалъ Изв. Д. Салунджиевъ	227
„ Прилѣтъ, записалъ М. К. Цѣнепковъ	228

14. Материялъ за български рѣчнициъ.

Отъ Орханне, записалъ Изв. Кр. Бешевлиев	232
--	-----

Поправки на по-важнитѣ забѣлѣжени погрѣшки	238
--	-----

Осемъ изображения на български носии и типове: изъ Берковско, Врачанско, Старо-Загорско и Родопско.

Таблица за наблюденията на държавната метеорологическа станция въ София за мѣсецитѣ: Юний, Юлий, Августъ, Септември и Октомври.

КНИЖОВЕНЪ ОТДѢЛЪ.

Живая Старина. *Периодическото издание отдѣленія етнография имп. Русскаго Географическаго общества подъ редакціи предсѣдателя въ отд. этногр. В. И. Ламанскаго Вып. II и III.*

Въ IV книга на „Сборника“ ний дадохме отчетъ за първата книга на „Жива Старина“. Прѣдъ насъ лежатъ сега други двѣ книги. Съдържанието имъ е много разнообразно и повечето интересно, но ний трѣба да се ограничимъ тукъ само съ указание на това, което е по-любопитно за Южнославянитѣ.

Прѣди сичко трѣба да покажемъ въ двѣтѣ книги тия материали, които се отнасятъ прѣмо до България.

Въ II книга сж помѣстени нѣколко пѣсни, записани отъ Прилѣпъ, отъ които особено една (р. 147) е интересенъ вариантъ отъ широко распространената въ България тема: какъ единъ братъ освобождава сестра си отъ робство. Пакъ отъ Прилѣпъ сж доставени на „Жива Старина“ (кн. II) и нѣколко прозаически раскази, отъ които № 1 развива обичната въ азиатскитѣ приказки тема за неизбежността на прѣдопрѣдѣлената смъртъ. Много сходна съ тая приказка е сръбската у В. Караджића „Српски рјечник“ 724. Най-старата приказка съ тая тема се намѣрва въ единъ папирусъ, съставенъ още въ врѣмето на XX египетска династия (около 1300 г. прѣди Р. Хр.). Въ нежъ се расказва какъ *Хаторитѣ* (египетскитѣ орисници) прѣдрѣкли на единъ царски синъ, че ще умре отъ куче, змиин или крокодили (Maspero, Contes populaires de l'ancienne Egypte, 33—42, le prince prédestiné). Между источнитѣ мюсюлмани много е распространена историята на царски синъ, за когото астрономитѣ прѣдрѣкли, че ако не умре отъ нѣкой лъвъ, ще убие баща си (Basset, Histoire de dix vizirs, Bakhtiar—Nameh 118—127). Тая история е влѣзла и въ състава на 1001 нощъ (471—474 нощъ. Изд. и прѣвод. отъ Nabicht). Хърватскиятъ сборникъ на Валявеца съдържа нѣколко расказа, прилични по смисъла си, ако не по формата си, съ българския (Narodne pripovijesti u Varaždinu i okolici sakupio M. Kr. Valjavec, 2 izd. 81—87). Нѣкои отъ тия раскази сж прѣмо развитие на слѣдующитѣ думи отъ Корана: „смъртъта ще ви намѣри навредъ, даже да бѣдете въ нѣкоя висока кула. (Сура IV. Гл. V. 80). Краятъ на хърватската приказка № 2, дѣто се расказва, какъ единъ юноша излѣзълъ отъ кулата и отишелъ на полето да се моли, съ което се избавилъ отъ прѣдрѣчената смъртъ, защото въ сжщия моментъ ударилъ гръмъ въ кулата, трѣба да е по-подирѣшна, християнска прибавка. Тоя расказъ е проникнълъ и въ латишката народна словесность. (Revue des traditions populaires III. 118).

№ 2 много характеристично обяснява, защо мжжътъ е повече привързанъ къмъ жена си, отколкото къмъ майка си. Въ № 4 се расказва какъ единъ търговецъ билъ наказанъ, защото отнелъ пилетата на една бѣдна жена, която не се въспротивила на грабежа, а оставила работата на божията воля. Богаташътъ билъ наказанъ отъ Бога по единъ оригиналенъ начинъ: перата на пилетата покрили тѣлото му. Когато повикали

попа, той посвѣтвалъ богаташа да грабне и *кокошката* на вдовицата. Тая изгубва търпѣние и проклѣна грабителя, и тутакси перата падватъ отъ тѣлото му. Почти сѣщи такъвъ единъ расказъ е записанъ и въ Украйна и помѣстенъ въ нашия сборникъ „Малор. нар. предания и расказы“, само че тукъ грабителката е жената на самия священникъ, който накарва бѣдната жена да изобличи крадеца. Сѣщиятъ моралъ (наказанието трѣба да се прѣдостави на божата воля) е положенъ и въ основата на Прилѣпския расказъ № 7, който принадлежи по фабулата си къмъ темата за пѣтешествието на единъ сиромашъ, който отива при Бога да го пита за сѣдбата си, — тема, до която ний се досѣгнахме въ статията си „Славянскитѣ сказания за рождението на Константина Великий“.

Расказътъ се захваща тъй: богаташътъ обижда бѣдния си съсѣдъ; тоя послѣдниятъ се рѣшава да отиде при Бога, да пита, колко години ще живѣе още богаташътъ. По пѣтя разни лица го натоварватъ съ въпроси до Бога. На своето питанне сиромашътъ получава отговоръ, че богаташътъ ще живѣе още триста години. Когато той го съобщилъ на жена си, тя рѣкла: да бѣде волята Божия! и тозъ часъ богаташътъ умрѣлъ. Очудениятъ сиромашъ отишелъ пакъ при Бога, да му разясни това противорѣчие и получилъ отговоръ: „защо оставивте на милоста моя и ясъ за това таки направивъ“.

№ 6 е карикатура на горскитѣ жители, които никога не ходѣтъ въ черква и № 5 на лѣнливия мжжъ, който мѣти гѣши яйца.

Къмъ България се отнасятъ нѣколко мѣста въ писмата на Прейса, напеч. въ II и III кн.

Прейсъ, заедно съ Срезневскій, Бодянскій и Григоровичъ, бѣ единъ отъ първитѣ учени, които руското правителство испрати задъ граница да изучаватъ специално славянството.

За жалость той скоро подиръ връщанието си въ Петербургъ умрѣ. Въ Прага и Виена Прейсъ между друго се готвѣлъ, да замине за България.

Отъ Прага Прейсъ пише (Авг. 1840 год.). „Сега азъ се занимавамъ съ Чески и съставямъ грамматику и рѣчникъ на българския диалектъ на основания на тия пособия, които ми достави Шафарикъ. Тоя трудъ необходимо е да се свърши, прѣди да заминжъ за България, където нито Бодянскіи, ни Срезневскіи не дрѣзнжжъ да се отправжжъ. Като имамъ тоя готовъ, макаръ и несвършенъ материялъ, азъ безъ особенъ трудъ ще можъ да го допълнямъ на мѣстото, да го поправамъ и т. нат. Прѣдметътъ е извънредно любопитенъ!“ (III. стр. 8).

Въ Мартъ 1841 год. като възлага своя планъ, да обиколи Балканския-полуостровъ, Прейсъ пише. „Правиятъ пѣтъ отъ Черна Гора за Сърбия минава прѣзъ Босна, която отъ никого още не е посѣтена поради опасноститѣ. Има надежда, че Босненскитъ паша ще ни даде конвой. Инакъ не може да се рѣши човѣкъ да мине прѣзъ Босна. Въ случай, че не бѣде възможно да се пѣтува прѣзъ Босна, ний трѣба да се отправимъ отъ Черна Гора въ Загребъ, и по такъвъ начинъ да стигнемъ въ Сърбия.

Отъ тукъ азъ имамъ намѣрението да се отправжъ за България и Света Гора. Моитѣ тукашни български познаници (писмото е отъ Виена) ме убѣряватъ, че пѣтешествието по тая обѣтованна за мене страна не е свързано съ опасности. — Дай Боже!“ (III, 27).

Отъ Далмация Прейсъ пише (писмото е отъ Окт. 1841 год.) „Въ Сърбия, както виждамъ сега, за мене нѣма особена печалба: Вукъ Стефановичъ Караджичъ et Comr. сж изловили най-важното; освѣнъ това въ Далмация езикътъ, обичайтѣ, правитѣ сж сѣщитѣ като въ Сърбия, съ исклучение на съвсѣмъ малко разлики. Впрочемъ autopsia — е велико дѣло.

Все пакъ най-главното си остава България. Но какъ да стигнѣ тамъ. Извѣстна ти е най-новата Tagesgeschichte. Когато ний искахме да заминемъ отъ Черна Гора за Херцеговина и Босна и помолихме за съвѣтъ Черногорския владика, то тоя отговори: безъ двѣ глави въ запасъ не бива да се рѣшава човѣкъ на това. Можешъ да си прѣдставишъ, че авторитетътъ на Черногорския владика е важенъ. Ще прочетѣ книгата на Voué, които освѣтъ това е пжтувалъ въ общество съ хора, които сж обикаляли Турция по порѣчка на Турското Правителство. Ако въ Сърбия ме разубѣдѣтъ, да не отивамъ въ България и ако не сполучѣ да намѣрѣмъ нѣкой надеженъ спътникъ отъ проститѣ Сърби (мисль на Вука Стефановича), то естествено е, че ще бѣдѣ принуденъ да се ограничи съ възможното: ще правѣмъ наблюдения на границата на Сърбия и България между тия Българи, които сж избѣгали отъ Турция. Неутѣшителна перспектива! Два мѣсеца стигатъ — и Българинътъ се прѣобразява въ Сърбинъ, не може да бѣде по-добре. Азъ това го видѣхъ въ Виена. Мѣтенъ изворъ.

И тъй до Бѣлградъ азъ не можъ да кажъ нищо положително за България; но знамъ едно: ако се увѣрѣмъ, че до Св. Гора ще се замѣкнѣмъ съ главата на плѣщи, то една частъ отъ есенъта и зимата ще прѣкарамъ тамъ или въ другитѣ пристѣпни мѣста. *Азъ бихъ билъ щастливъ, да бихъ могълъ да прѣвърѣмъ българския си сборникъ: два квартанта!* Виенскитѣ български търговци ме увѣряватъ, че отъ Видинъ може да се стигне въ Св. Гора за 10 дена и при това безопасно. Но това е било още прѣди възстанието на Българитѣ. Какво тамъ се върши сега?

„Оно Господ боле (лучше) зна,
Не го (нежели) они што кажу“.

Се пѣе въ една Сръбска пѣсенъ. И едва ли пѣсенъта лъже.

По натагъкъ въ напечатанитѣ до сега писма на Прейса не намѣрваме нищо касателно България, но извѣстно е, че той не може да реализира своята идея.

Тоя подвигъ извърши малко по-послѣ Григоровичъ съ пжтешествието на когото зачеватъ да се появяватъ въ Славянската наука по точни свѣдѣния за България, каквито нѣмаше даже Шафарикъ при първото издаване на Славянскитѣ рѣвности.

Въ III кн. на „Жива Старина“ е напечатано въ прѣводъ едно писмо отъ Пловдивъ, намѣрено помежду книжата на Прейса и писано въ 1835 отъ католичкия мисионеръ Янъ Фортнеръ, по всѣка вѣроятность Чехъ. Това писмо заслужава да се произведе испѣло на български. Въ него има много любопитни забѣлѣжки за тогавашния български животъ: за положението на женитѣ, на храната, жилищата и т. нат.

Отъ фолклорнитѣ статии въ II книга на Жива Старина — статията на г. Жданова „Пѣсни о Князѣ Михаилѣ“ е вече свършена. Ний нѣмаме основание да прѣменимъ присѣдата, която произнесохме по поводъ на първата ѣ половина. И въ втората частъ сравнението на диспаратнитѣ материяли и раздѣлението на сходнитѣ продължава. Напр. г. Ждановъ привежда тоя пжтъ нѣмската пѣсенъ „Der Ritter und die Maid“, но тя не се отнася къмъ тая жена, която анализира г. Ждановъ, а къмъ оная, за която той говори по-рано: за смъртъта на една жена при ражданието. — Заклученията за историчността на фабулата въ пѣснитѣ за Княза Михаила сж отрицателни, както трѣбаше и да се очаква, но читателятъ не изнася изъ статииѣ на г. Жданова ни понятие, какъ се прилага сравнителната метода.

Малорускитѣ пѣсни отъ Гродненската губерния, печатани въ II кн. на „Жива Старина“ не сж нови и пълни и могатъ да служатъ само за указание, какъ сж били усвоени въ тоя Малоруски край нѣкои пѣсни,

съставени въ приднѣпровската Украйна. Впрочемъ една пѣсенчица е интересна (№ 22), като комбинация отъ откажлѣцитѣ на двѣ пѣсни: 1) за крѣпостното право, което не се измѣни подиръ прѣминуването на страната отъ полско въ русско владичество и 2) за прѣкрятването на крѣпостното право въ 1861—1863 год.

Послѣдната пѣсенъ, отъ която съществуватъ много варианти, и историята на която биде разказана прѣди нѣколко години въ Кіевска Старина, е много интересна и като образецъ на една неотколѣ съчинена пѣсенъ. Началото ѝ не е простирано, а книжовно. Първиятъ ѝ вариантъ е съставенъ отъ нѣкой полски демократъ, отъ числото на тия, които подиръ Виенската революция въ Марта 1848 год. се явиха въ Галиция и прѣдлагаха на полскитѣ аристократи да се откажатъ отъ правото си, да задѣлжаватъ селянитѣ да имъ работятъ, т. е. да имъ даждатъ пълна свобода.

Единъ отъ тия полски демократи съчини на малоруски и напечатана една пѣсенъ, въ края на която се прѣдлага, да се благодари на Поляцитѣ, за „обявление воли“. Но докато Поляцитѣ да се наговорятъ, австрийското правителство отиѣни съ указъ „*Пинцината*“, която въпрочемъ бѣше вече фактически прѣкратена вслѣдствие на възвълнуваното състояние на страната. Русинскитѣ свещеници прѣправиха пѣсенъта на полския демократъ, замѣниха Поляцитѣ съ „Цисаря“ (Австрийския императоръ, и жъ распространиха по Галиция, и между Маджарскитѣ Руси. Тамъ тя останъ отъ 1863—1864 год., когато Руското правителство взе подиръ полското възстание цѣль редъ отъ аграрни мѣрки въ полза на селянитѣ. Тогава и Галицката пѣсенъ за освобождението прѣминъ австро-руската граница и се распространи, както виждаме, по цѣлата Малоруска областъ до Днѣпра.

Интересно е, че това е единичката напълно народна пѣсенъ за това велико събитие — освобождението на селянитѣ. Отъ отчета за засѣданието на Етнографическото отдѣление на И. Р. Геогр. общество на 20 Ноемвр. 1890 г., помѣстенъ въ III кн. на „Жива Старина“, узнаваме, че отдѣлението е получило единъ сборникъ отъ малоруски пѣсни изъ Буковина, въ който имало една съвсѣмъ новообразувана пѣсенъ, въ която се разправяло за послѣдната руска война въ България. Ще очакваме съ нетърпѣние напечатванието на тая пѣсенъ.

Беликоруски фолклоренъ материялъ въ „Жива Старина“ има удивително малко. Отъ прозаически материали намѣрваме само три кжички расказа, подъ заглавие: „Беликоруския народныя легенды“. Отъ тѣхъ по-общъ интересъ прѣдставя малкото расказче, какъ Брюсъ (астрономъ отъ врѣмето на Петра Великий) създахъ отъ цвѣта една дѣвойка, но жена му отъ ревнивость разбила това създание, прѣди Брюсъ да му вдѣхне душа.

Редакцията се пита: „Не сж ли туй слѣди или отзвукъ отъ мотива на Симоновското и Фаустовското сказание за Елена?“ Намъ това расказче напомня подобна една украинска легенда за миротворението, споредъ която Господъ създахъ на Адама жена най-напрѣдъ отъ цвѣта (триндафили) и само отпослѣ, когато Адамъ не рачилъ такава жена, създахъ му друга отъ реброто му, а първата испратилъ на небето, да стане майка на Сина Божий. Г. Веселовскій като разглѣдва изданието на Чубинскій, въ което тая легенда е помѣстена, прѣдполага, че изворитѣ ѝ трѣба да се търсятъ въ нѣкой християнски апокрифъ и жъ обличава съ нѣкои повѣсти за ражданието на св. Марія или майка ѝ отъ единъ цвѣтъ.

Най-много мѣсто заема въ „Жива Старина“ фолклорътъ и животоописанието на Неарийскитѣ племена, които живѣятъ въ Русия.

Тукъ на първо мѣсто стои обстоятелната статия на г. Приклонскій „Три года въ Якутской области“, въ която между друго намѣрваме и единъ отъ многобройнитѣ варианти отъ легендата за основанието на Картагенъ,

а именно разказътъ, какъ първитѣ руски поселенци въ областта на Якутитѣ поискали позволение, да заемжѣ толкова земя, колкото държи една волска кожа. Приказкитѣ на Лопаритѣ и Якутитѣ сж любопитни още и за това, защото въ тѣхъ се срѣщатъ мотиви, съвършено различни отъ обикновеннитѣ азиатски и европейски приказки, които сж доволно еднообразни, въ слѣдствие на асимилацията на индийскитѣ приказки прѣимущественно. Измежду напечатанитѣ въ „Ж. Старина“ лапландски приказки ний намерихме само една съ общо азиатско-европейско съдържание: *какъ единъ герой намѣтва чудесни работи* (шапка-невидимка, обща-самоходи и пр.), съ помощта на които долѣтява до царската дъщеря. Интересно е зооморфическото мировъзрѣние на лопарскитѣ приказки. Споредъ тѣхъ хората се раждатъ отъ животни и могатъ да раждатъ сами животни, особено елени. Вижда се, че Лопаритѣ не усѣщатъ своето прѣвъсходство надъ Еленитѣ. Общата страна на мотивитѣ въ Якутскитѣ приказки много повече напомня обикновеннитѣ Азиатско-европейски мотиви. Въ тѣхъ най-главно се разказва за убиванieto на разни зли чудовища, но частнитѣ образи на тая борба сж съвсѣмъ различни. Отъ неарийскитѣ материяли на „Жива Старина“ е интересенъ за насъ специално Тибетскитѣ разказъ, който е изложенъ въ отчета за доклада на г. Потанина въ С. Петербургското ново филологическо дружество. Това е вариантъ отъ онова сказание за царя Трояна съ магарешкитѣ уши, отъ което въ V томъ на Сборника има два български варианта и което е произлѣзло отъ классическата история за царя Мидаса.

Тибетскитѣ разказъ свързва тая история съ построяването на Ландармовия палатъ въ Ласа. „На едно пиршество, устроено по случай на поправката на едно ново здание, се поискало благословението на сички, които съдѣйствували за успѣшното му натѣкмяване, но билъ забравенъ бикътъ, както се обидилъ и си отмѣстилъ: у одного отъ потомцитѣ на царя се родилъ синъ Ландарма, съ бичи рога на главата. Като порасналъ и стѣпалъ на прѣстола, Ландарма захванжълъ да гони будиститѣ. Като се боялъ, да не би да види нѣкой недостатѣцитѣ, които му били останѣли още отъ рождението, Ландарма убивалъ сички юноши, които го бръснѣли. Но единъ отъ тѣхъ все пакъ се спасилъ съ хитростъ: той далъ на царя да хапне отъ едни колаци, приготвени съ млѣкото на майка му, и по такъвъ начинъ станжълъ млѣченъ братъ на царя. Понеже тайната мѣчала юношата, по съвѣта на майка си, той се рѣшява, да ѝ съобщи на една полска мишка: последната ѝ прѣдава на други звѣрове и скоро станжало общезвѣстно, че Ландарма има на главата си бикови рога.

Нѣкой си Бал-Доржи излѣзва прѣдъ царя прѣоблеченъ като играчъ, скрива въ ржкава си лѣкъ и стрѣли; като играялъ прѣдъ царя, го поразилъ съ стрѣлата и търтилъ да бѣга. Подиръ Бал-Доржи била испратена потера, но юношата се спасилъ, като прѣплувалъ прѣвъ рѣката; при това конята му, намазанъ най-напрѣдъ съ тъмна боя, побѣлѣлъ при прѣплуването на рѣката, така щото конникътъ не можалъ да бѣде познатъ.

Краятъ на приказката органически не принадлежи къмъ основната тема; той се срѣща въ друга особна легенда въ която се разказва какъ единъ светецъ пустинникъ убилъ царя — вѣстановителя на прѣдбудийското езичество въ Тибетъ. При това само промѣната на краската на коня се извършва безъ сѣко чудо: макаръ цареубиецътъ, благочестивиятъ отшелникъ, и да билъ испратенъ нарочно отъ една богиня, той боядисалъ самъ коня, а послѣ го измилъ въ рѣката. (Ср. у Коерпен-а Religion des Buddha II, 75—76.

Сжщността на Тибетскитѣ разказъ не е нищо друго освѣнъ повторение на единъ отъ разказитѣ въ извѣстната будийско-монголска книга „Сиддикюръ“ и е поразително сходна съ единъ отъ украинскитѣ разкази

за „Шелудивий Буняк“, както това е показано въ статията на г. Кузмичевскій въ „Кіевска Старина“ 1887 Окт. Въ дадения случай ний имаме единъ интересенъ примѣръ, какъ едно европейско или малоазійско сказание е можало да се распространи по брѣговетѣ на Атлантическия Океанъ (извѣстни сж слѣдующитѣ сходни съ классическия расказъ варианти: византийски, новогръцки, български, сръбски, италиански, португалски, келтийски) въ вжтрѣшна Азия и отъ тамъ въ измѣненъ видъ обратно да се разнесе изъ Европа до Украйна. (При тоя случай трѣба да забѣлѣжимъ, че единъ босненски вариантъ отъ това сказание биде печатенъ не отколѣ въ Archiv für slavische Philologie B. XIV, 1, а единъ персийски въ Этногр. обозрѣніе VIII, 257).

Доста много мѣсто въ „Жива Старина“ заематъ рецензирани на новитѣ книги. Нѣкои отъ тѣхъ сж даже цѣлни прибавки къмъ материала на тия книги. Такава е напр. бѣлѣжката на г. А. Пономарева за книгата на Arthur Amaux — *La légende syrienne de Saint Alexis, L'homme de Dieu* (Paris 1889). Рецензентътъ съпоставя сирийската редакция на легендата съ славяноруската. И двѣтъ сж поразително сходни. Тоя фактъ не може да се обясни, ако не се прѣдположи, че и двѣтъ сж се ползували отъ единъ и сжщъ изворъ, разбира се грѣцки. Грѣцката редакция не е намѣрена, но ний виждаме тукъ още единъ примѣръ, какъ славянската книжнина може да помогне да се изпълнятъ проблѣитѣ на нашитѣ познания въ грѣко-византийската литература. Подобенъ единъ примѣръ ний показахме въ тая сжщата книга на Сборника съ съпоставянието на българската и коптската прѣправка на Едиповата история.

Рецензията на г. С. О. на *Chants populaires Afghans* отъ J. Darmetetter допълня даннитѣ на книгата даже съ указания изъ нѣкои рѣкописни извори. Измежду тия указания ний отбѣлѣзваме индийскитѣ паралели къмъ авганската пѣсенъ за сръщата на една майка съ сина ѝ слѣдъ дълга раздѣла; кръвосмѣшението при тоя случай се прѣдупрѣждава съ приливането на млѣкото въ гърдитѣ на майката. Тоя страхъ на браминскитѣ и будийскитѣ сказания отъ кръвосмѣшението характеристически ги отличава отъ многобройнитѣ прѣправки на тая тема въ европейската чърковна книжнина.

Отъ рѣченото се вижда, колко полза принася Жива Старина не само на славянската, но прѣмо на общочеловеческата наука. Неприятенъ дисонансъ произвеждатъ въ неж само нѣкои забѣлѣжки на редактора, които се отличаватъ съ своя раздраженъ тонъ, тонъ доста обикновенъ въ публикациитѣ на Петербургскитѣ и Московскитѣ славянофили, но съвършено неуѣстни въ такова едно издание като „Жива Старина“. Често тоя сектантски духъ внася доволно „стара мъртвина“ въ „Живата Старина“. Г. Ламанскій отива до тамъ, щото когато обсежда въпроса за музеитѣ и библиотекитѣ, ствѣтва да не се поржчватъ периодическия списания: „прибавката на единъ или два нови журнала къмъ прѣдшното журнално четиво или размѣната на едно списание съ друго, на нѣкое старо съ нѣкое ново (Р. Мысль или Вѣстникъ Европы и пр. съ Сѣв. Вѣстникъ) едва ли ще има повече значение въ историята на руското образование, отколкото ако се отмѣни или замѣни вистѣтъ съ преферансъ“ (!!!)

За друго нищо да не говоримъ, доста е да напомнимъ, че напр. въ „Русска Мысль“ бидохъ напечатани нѣкои отъ трудоветѣ на г. Всевол. Миллера, че статитѣ на г. г. Пыпина и Веселовскій въ „В. Европы“ сж посветени на сжщия прѣдметъ, съ който се занимава и „Жива Старина“ която брой въ числото на своитѣ сътрудници г. г. Пыпина, и Веселовскій, за да се оцѣни достойнството на горѣприведената вихodka. Впрочемъ Г. Ламанскій не е твърдѣ любезенъ къмъ горѣрѣченитѣ свои сътрудници. Като анали-

зира историята на руската етнография отъ г. Пыпинъ Г. Ламанскій искава неудоволствие, защо тамъ толкова голѣмо мѣсто се посвещава г. Веселовскому, на туй основание, „че нѣкои отъ неговитѣ трудове повече се отнасятъ къмъ Франция, Италия, Германия и даже Египетъ, отколкото къмъ Русия или славянщината“. Но какъ можеше интъкъ да работи авторътъ на „Розисканія въ области рускаго духовнаго стиха“, — когато въ образуването на много религиозни прѣдставления на Славянитѣ сж земали участие даже египетски идеи? Съ г. Пыпина г. Ламанскій полемизува доста остро. Нека се съгласимъ, че г. Пыпинъ е прѣувеличилъ заслугата на нѣкои отъ тѣй нарѣченитѣ „западници“ за руската етнография и е умалилъ заслугата на словянофилитѣ. — Г. Ламанскій би могълъ да прѣвие ресора на обратната страна, но нито обемътъ, нито тонътъ на неговата полемика не сж си намѣстото, а общитѣ идеи, които той искава при това, съвсѣмъ не стоѣтъ на научна почва. Тѣй напр. г. Ламанскій се сили да докаже, че рускитѣ и православнитѣ славяни въобще, споредъ неговитѣ теории, не сж европейци, защото не били влѣзвали въ империята на Каролингитѣ и не били принадлежали нито на римско-католическата, нито на протестанската черква. Но свроейското челоѣчество се наченж много по-рано отъ Каролингитѣ и християнската черква. Даже да го отдѣлимъ отъ азиатското челоѣчество, безъ което обаче европейската култура е немислима, то се захванж не въ Европа, а въ Финикия и Мала Азия, продължи се въ Елада, Римъ, изново прие источни елементи въ александровскія и християнскія периодъ, а послѣ отъ мохамеданскитѣ араби и отъ посрѣдницитѣ мѣжду тѣхъ и Европа — срѣдновековитѣ Евреи. Напаконъ въ послѣднитѣ столѣтия чрѣзъ философията и позитивната наука европейската цивилизация съвършенно излѣзва изъ тѣснитѣ рамки на конфесионализма, а въ сжщото врѣме тя се распространява по цѣлъ свѣтъ и при това изново приема въ себе си елементи отъ неевропейскитѣ народи — Индийцитѣ, Японцитѣ, Китайцитѣ. Разликата между источна и западна цивилизация никога не е била голѣма по сжщество. — Учението за рѣзкостъта на тая разлика е измислица на римскитѣ клерикали, едва ли не повече отколкото на византийскитѣ — въ епохата когато Римъ е билъ по-малко културенъ отъ Византия. Византия никога не е прѣставала да влияе и върху западъ, и върху источнитѣ славяни; само че послѣднитѣ сж заели отъ неж много по-малко културни елементи, почти исклучително черковни. Но въ това отношение може да се каже, че $\frac{3}{4}$ отъ литературнитѣ материали, съ които сж живѣли источнитѣ славяни въ старо врѣме, сж однородни съ западнитѣ материали. Освѣнъ туй въ политическо отношение историята и господарственнитѣ форми напр. на Московското царство много повече приличатъ на историята и формитѣ на Франция или Прусия, отколкото напр. историята и строятъ на Италия.

Фолклорната наука, на която е посветена и „Жива Старина“ свидѣтельствува обаче въ полза на постоянното взаимодѣйствие на народитѣ, даже когато отсѣтствуватъ каквито и да било непосредствени писменни сношения, — въ полза на братството на народитѣ (*fratellanza dei popoli*), както се изражава единъ италиански фолклористъ и грѣмко вика противъ тия прѣгради, съ които г. Ламанскій мисли да раздѣли даже малката Европа.

М. Драгомановъ.

София 5 Декемврий, 1891 год.